

Jakub Boratyn

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

Wiedza finansowa a postawy wobec oszczędzania w kontekście wyzwań współczesnej gospodarki – badanie studentów Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

Financial knowledge and attitudes towards saving in the context of the challenges of the modern economy – a study of students of the University of Information Technology and Management in Rzeszów

Streszczenie. Celem artykułu jest ukazanie problematyki oszczędzania oraz wiedzy finansowej w kontekście wyzwań gospodarczych współczesnej gospodarki. W tym celu przeprowadzono badania z wykorzystaniem kwestionariusza na grupie studentów Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie. W ramach badań podjęto próbę weryfikacji hipotezy dotyczącej istnienia związku między posiadaną wiedzą finansową a pozytywnymi postawami wobec oszczędzania. Przeprowadzone analizy potwierdzają pozytywne relacje między wzrostem dochodów a ilością oszczędzanej gotówki, równocześnie wskazując na brak korelacji między posiadaną wiedzą finansową a postawami wobec oszczędzania wśród badanych studentów.

Słowa kluczowe: oszczędzanie, wiedza finansowa, postawy oszczędnościowe, badanie studentów

Summary. The purpose of the article is to show the issue of saving and financial knowledge in the context of the economic challenges of the modern economy. For this purpose, a study was conducted using a questionnaire on a group of students of the University of Information Technology and Management based in Rzeszow. The research attempted to verify the hypothesis on the existence of the relationship between the financial knowledge possessed and positive attitudes towards saving. The analyses conducted confirm the positive relationship between income growth and the amount

of cash saved, while at the same time indicating that there is no correlation between possessed financial knowledge and attitudes towards saving among the surveyed students.

Key words: savings, financial knowledge, saving attitudes, study of students

Wstęp

Oszczędzanie w ekonomii jest jednym z najbardziej podstawowych pojęć, które jest równocześnie jednym z ważniejszych w kontekście funkcjonowania nie tylko pojedynczego człowieka, ale też całego społeczeństwa. Dzięki oszczędnościom gospodarstwa domowe oraz przedsiębiorstwa są przygotowane na nadchodzące i często niespodziewane kryzysy, a co za tym idzie recesje gospodarcze. W dzisiejszych czasach w okresie szybkiej i coraz częstszej digitalizacji wielu aspektów życia społecznego coraz więcej osób staje przed wyzwaniem wybrania odpowiedniej dla niego oferty nie tylko konta bankowego, ale też sposobu na inwestowanie lub oszczędzanie. Według S. Mrożka (2016) taki stan rzeczy w połączeniu z coraz częstszym i bardziej nachalnym marketingiem internetowym sektora bankowego oraz analfabetyzmem finansowym prowadzi do dezorientacji i poczucia bezradności u konsumentów, których poziom wiedzy finansowej zazwyczaj nie jest zadowalający.

Celem niniejszego artykułu jest omówienie zagadnienia postaw oszczędnościowych występujących w środowisku studentów uzupełnieniem takowej analizy będzie przedstawienie wyników badań naukowych przeprowadzonych na grupie studentów Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie i weryfikacja hipotezy według, której wraz ze wzrostem wiedzy finansowej u studentów wzrasta też ich skłonność do oszczędzania oraz obecność pozytywnych postaw oszczędnościowych takich jak np. dywersyfikacja portfela oszczędnościowego. Takowa hipoteza była już badana w Polsce między innymi w badaniach M. Musiał (2016) lub A. Kłopockiej (2018), które potwierdziły prawdziwość postawionej wcześniej hipotezy. Badania te były jednak przeprowadzane w kontekście gospodarstw domowych na terenie całej Polski. Autor niniejszego artykułu postanowił zbadać wąską grupę osób z konkretnego regionu danego kraju.

Przegląd literatury. Czym jest oszczędzanie

Oszczędzanie może być definiowane jako odłożenie bieżącej konsumpcji w czasie na rzecz przyszłych wydatków lub inwestowania jej w instrumenty finansowe w celu pomnożenia jej przyszłej wartości. Powodów do oszczędzania jest bardzo dużo, między innymi można wśród nich wymienić chęć do uniezależnienia się ekonomicznie w przypadku wydarzeń niespodziewanych, odłożenie pewnej ilości pieniędzy na spełnianie marzeń konsumpcyjnych lub chęć zabezpieczenia przyszłości swojej (własna emerytura) lub dzieci (TNS 2016). W kontekście oszczędzania, należy wspomnieć o tym, że według M. Góry (2016) oszczędzanie długoterminowe nie jest naturalnym odruchem człowieka, ponieważ ten jest z góry nastawiony na konsumpcję bardziej niż oszczędzanie. W umyśle człowieka zachowanie to na dzień dzisiejszy jest racjonalne ze względu na częsty brak umiejętności w dostrzeżeniu dalszej perspektywy podejmowanych działań. M. Góra (2016) wykazuje też, że najlepszym sposobem na wyzbycie się takich nawyków jest edukacja ekonomiczna.

O ile w przypadku studentów i innych grup społecznych oszczędzanie krótkoterminowe (np. w celu oszczędzenia pieniędzy na nowy telefon) jest zjawiskiem powszechnym, o tyle zjawisko oszczędzania długoterminowego jest wręcz nierealne, jako osoby młode trudno im dostrzec sens w oszczędzaniu pieniędzy na czas dorosłości lub emerytury, która dla osób młodych jest czasem tak odległym, że można wręcz powiedzieć niemożliwym do wyobrażenia. Należy też wspomnieć, że studenci w swoim życiu dopiero rozpoczynają przygodę z zarządzaniem majątkiem i posiadaniem niezależności finansowej. Ważne jednak jest, aby w miarę zdobywania coraz większego doświadczenia w zarządzaniu własnym budżetem studenci nabywali dobrych nawyków, ponieważ oszczędzanie oprócz samego aspektu nabycia umiejętności pewnej samokontroli paradoksalnie pomaga w konsumpcji (Olechnowicz 2018). Według A. Olechnowicz (2018) oszczędzanie pomaga kształtować pewien ustalony poziom konsumpcji w czasie całego życia jednostki, wspomaga poczucie bezpieczeństwa zarówno jednostki jak i całego gospodarstwa domowego. Oszczędzając każda jednostka społeczna może w odpowiedni sposób lokować swoje pieniądze w okresie

całego swojego życia, co pozwala na równomierny poziom konsumowania dóbr (Olechnowicz 2018).

Oszczędzanie w Polsce

Najczęstszym tematem wspominanym w kontekście oszczędzania jest emerytura. Jest to pewnego rodzaju wyznacznik jakości oszczędzania danej jednostki, która to po zakończeniu swojej aktywności zawodowej utrzymuje się z tego co udało jej się uzbierać przez całe życie. W przypadku Polaków należy wspomnieć o badaniach M. Góry (2016) oraz J. Czapińskiego (2016), w którym to badaniu podzielono grupę badawczą na trzy podgrupy – osoby do 34 roku życia, osoby pomiędzy 35 a 49 rokiem życia, oraz osoby 50+. Pozostałymi kryteriami badawczymi był dochód, wiek, miejsce zamieszkania oraz stan cywilny. W swoich odpowiedziach respondenci wykazali, że jedynie 32% Polaków myśli o swojej emeryturze co najmniej od czasu do czasu. Ponadto, takie odpowiedzi nie mogą dziwić zwłaszcza mając wzgląd na to, że krańcowa stopa oszczędzania gospodarstw domowych w Polsce jest jedną z najniższych w Europie. Według badań Eurostatu¹ ponad 98% dochodu gospodarstw było przeznaczane na konsumpcję. W innym badaniu przeprowadzonym przez TNS dla Związku Banków Polskich wykazano, że jedynie 2% badanych zadeklarowało horyzont oszczędzania powyżej 10 lat. W poprzednich badaniach wykonywanych także przez TNS respondenci wskazywali brak sensu w oszczędzaniu długoterminowym.²

Wiedza i świadomość finansowa w Polsce

Świadomość finansowa jako pojęcie może zostać rozumiane jako świadomość istnienia zagrożeń oraz możliwości związanych z produktami finansowymi (Barembuch 2012). W przypadku wiedzy i świa-

¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/203647/7610424/HBS+User+Manual.pdf/fb5d8371-08fe-4ecf-bca6-b40984fde0b6?t=1624343433403>

² https://zbp.pl/public/repozytorium/wydarzenia/images/wrzesien_2016/oszczedzanie/oszczdzanie_-_wyniki_badania.pdf

domości finansowej należy wspomnieć o zjawisku analfabetyzmu finansowego, który S. Smyczek (2016) definiuje jako brak znajomości podstawowych pojęć ekonomicznych, które są niezbędne do podjęcia rozumnych i racjonalnych decyzji ekonomicznych, oszczędnościowych czy inwestycyjnych. Według R. Shambare i R. Rugimbana (2011) wzrost poziomu wiedzy finansowej nie tylko studentów, ale też i ogółu społeczeństwa może wpłynąć pozytywnie na przetrwanie kryzysów występujących regularnie w świecie nas otaczającym. Takowa wiedza nie może zostać ograniczona do nauki w szkole podstawowej, średniej lub wyższej. Według A. Barembucha (2012) edukacja finansowa powinna być zjawiskiem ciągłym (*life long*), ponieważ umożliwia to konsumentom podejmowanie świadomych i racjonalnych decyzji mimo ciągle zmieniającej się rzeczywistości finansowej. Mowa tutaj nie tylko o wszelakich kryzysach, które diametralnie zmieniają perspektywę ekonomiczną całych państw, ale także digitalizacji wielu aspektów życia społecznego w tym procesów finansowych. Potrzebę ciągłej zmiany i poprawy poziomu edukacji finansowej wskazuje w swoich badaniach S. Smyczek (2016), który w swoich badaniach dowiódł, że znaczną część konsumentów w Polsce cechuje analfabetyzm naukowy, a wiedzę czerpią oni ze źródeł nieformalnych. Jest to o tyle zaskakujące, że paradoksalnie konsumenci uważają, że ich wiedza na temat instytucji finansowych oraz oferowanych przez nie usługach jest wysoka. Takie przeświadczenie nie jest jednak zjawiskiem nowym, podobne zjawisko można zaobserwować w badaniach przeprowadzonych przez M. Szafrąską (2011) na młodzieży wiejskiej w województwie małopolskim. Wykazały one, że młodzież w większości przypadków charakteryzowała średni poziom wiedzy finansowej mimo iż, aż 1/3 respondentów wskazała swój poziom wiedzy finansowej jako wysoki. Co zaskakujące mimo chęci do posiadania wiedzy finansowej 43% respondentów negatywnie odpowiedziało na pytanie, czy chcą się dokształcać w tym zakresie, a około 30% nie była w ogóle zainteresowana pogłębieniem wiedzy. W kontekście wiedzy finansowej należy wspomnieć też o badaniach przeprowadzonych na grupie studentów przez K. Palimąkę (2020), które dotyczyły zjawiska świadomości finansowej studentów (wiedzy połączonej z procesem decyzyjnym). Jednym z nieoczywistych wniosków są m. in. gorsze wyniki oceny wiedzy finansowej (w porów-

naniu do ich samooceny) u studentów kierunków ekonomicznych, od tych z kierunków nieekonomicznych.

Wiedza finansowa a oszczędzanie

Celem niniejszego artykułu było zbadanie czy wzrost wiedzy finansowej powoduje wzrost pozytywnych postaw oszczędnościowych. Jednakowoż zanim zbadane zostanie czy rzeczywiście wiedza finansowa jest determinantą wpływającą na wzrost postaw oszczędnościowych należy wspomnieć o innych determinantach, które na to wpływają. Jednym z nich jest dochód rozporządzalny, który to wraz ze wzrostem powoduje zwiększenie ilości odkładanych pieniędzy, potwierdzenie tej tezy można zauważyć w badaniach między innymi A. Wołoszyna i R. Głowickiej-Wołoszyn (2016). Wpływ nie tyle na wysokość oszczędzania, ale formy w jakich się je przeprowadza ma też aktualny cykl koniunkturalny danego kraju oraz charakterystyka jego rynku (I. Brzozowska i M. Goszczyńska, 2002). W wielu badaniach jako determinanta oszczędzania pojawia się ogólnie pojęte wykształcenie, na przykład w badaniach P. Anioła i Z. Gołaś (2012) czy A. Berembuch (2012), osoby z wykształceniem niepełnym wyższym i wyższym (niekoniecznie ekonomicznym) posiadały większą wiedzę finansową oraz chętniej decydowały się na oszczędzanie większej ilości swoich dochodów niż osoby z wykształceniem średnim lub podstawowym (Anioła i Gołaś 2012, Barembuch 2012). Innymi determinantami wskazującymi na wyższą wartość stopy oszczędzania jest wiek oraz charakter pracy zawodowej – osoby wykonujące pracę, która posiada wysokie ryzyko utraty jej, częściej odkładają większe sumy pieniędzy jako zabezpieczenie na przyszłość (Anioła i Gołaś 2012).

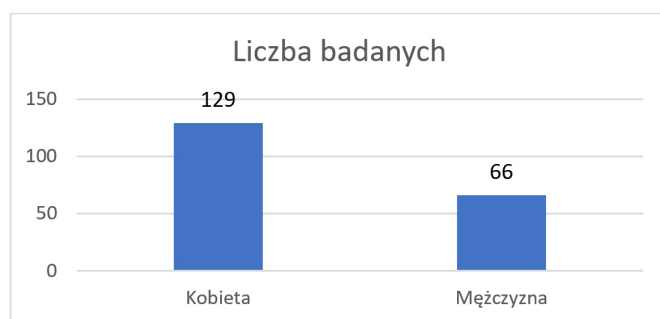
Z uwagi na to, że wiedza finansowa jest pojęciem niejednoznacznym i trudnym do zdefiniowania ustalenie prawidłowych metod weryfikacji hipotezy postawionej na początku niniejszego artykułu według, której wraz ze wzrostem wiedzy wzrasta też ilość pozytywnych postaw wobec oszczędzania. Jak wskazuje A. Barembuch (2012) oraz S. Smyczek (2016) wspomniana wcześniej wiedza ciągle się zmienia pod wpływem zmian na rynku finansowym oraz ofert wszelakich instytucji. Jednak-

że badania wykonane przez M. Musiał (2016) przy pomocy krótkiego testu na temat wiedzy finansowej wskazały pozytywne rozpatrzenie hipotezy badawczej postawionej przez autorkę według, której wysoki poziom wiedzy finansowej determinuje zwiększenie się postaw wobec oszczędzania. Dodatkowo, A. Kłopocka (2018) wykazała, że szansa na posiadanie odłożonych pieniędzy w grupie osób o średnim poziomie wiedzy finansowej jest aż o 53% wyższa w porównaniu do osób o niskim poziomie wiedzy finansowej.

Badania własne

Przeprowadzone badania miały na celu weryfikację poprawności hipotezy związanej z pozytywną relacją między wzrostem wiedzy finansowej a wzrostem ilości pozytywnym postaw wobec oszczędzania wśród studentów. Badanie zostało przeprowadzone z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety, z pytaniami zamkniętymi jednokrotnego wyboru. Jako grupę badawczą wybrano studentów Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie studiów stacjonarnych jak i niestacjonarnych. Badanie przeprowadzono na grupie 195 studentów, z których blisko 2/3 stanowiły kobiety (129 osób).

Tabela 1. Liczba badanych

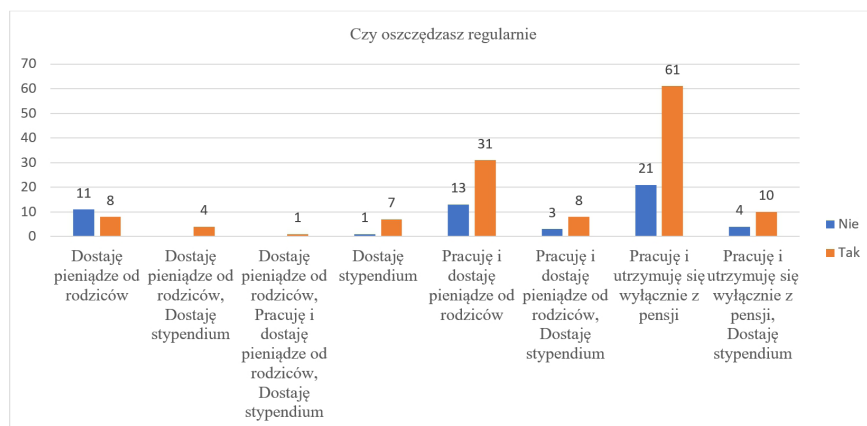

Źródło: Opracowanie własne

Obok badania wiedzy finansowej w kwestionariuszu weryfikowano dodatkowe determinanty skłonności do oszczędzania. Otrzymane wy-

niki badania wskazują na zwiększoną skłonność studentów do oszczędzania w przypadku, gdy dochód, którym dysponowali pochodził z ich własnej pracy lub stypendium. Większość studentów, która utrzymuje się z pracy własnej lub stypendium wykazuje zwiększoną chęć do regularnego oszczędzania, niż studenci, którzy swoje utrzymanie finansowali z pieniędzy otrzymanych przez rodziców.

Tabela 2. Porównanie źródeł dochodu z regularnością procesu oszczędzania wśród studentów

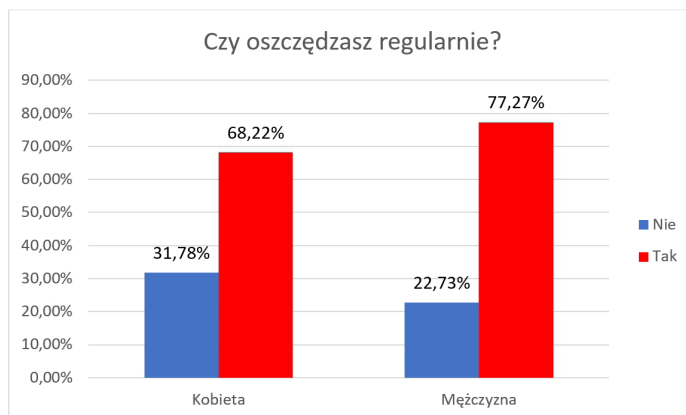

Źródło: Opracowanie własne

Wśród badanych postanowiono także porównać chęć do regularnego oszczędzania ze względu na płeć. Udzielone odpowiedzi wykazują, że bardziej chętni do regularnego oszczędzania są mężczyźni (około 23% z badanych mężczyzn nie oszczędza regularnie) niż kobiety (około 32% z badanych kobiet nie oszczędza regularnie). Wyniki tegoż badania mogą być zaskakujące ze względu na liczne badania naukowe, które wykazywały, że to kobiety są bardziej skłonne do oszczędzania niż mężczyźni (O. Smalej et al. 2021, Citi Handlowy 2014³). Należy tutaj jednakowoż dodać, że na przestrzeni badania to kobiety były grupą osób, która częściej posiadała określony cel oszczędzania (około 43% kobiet posiadało określony cel oszczędnościowy).

³ https://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/files/postawy_polakow_jak_oszczedzaja_kobiety.pdf

Tabela 3. Porównanie regularności oszczędzania wśród mężczyzn i kobiet

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4. ukazuje cele, jakimi kierują się studenci decydując się na oszczędzanie. Wśród udzielonych odpowiedzi dominuje oszczędzanie bez określonego celu na tzw. „czarną godzinę” (ponad 2/3 badanych). Stanowisko to zostało już udowodnione w badaniach TNS (2016) dla Związku Banków Polskich, gdzie 36% badanych wskazało również taki cel oszczędzania

Tabela 4. Wskazania dotyczące celu oszczędzania

Źródło: Opracowanie własne

Wśród badanych studentów postanowiono także sprawdzić chęć do regularnego oszczędzania w oparciu o poszczególne kierunki. Co zaskakujące badanie wykazało, że studenci studiów nieekonomicznych oszczędzają regularnie pieniądze częściej niż studenci studiów ekonomicznych. Grupy studentów, którzy najczęściej oszczędzają są to: Informatyka i pokrewne z nią kierunki (80% studentów oszczędza regularnie), Grafika komputerowa (78%), Kosmetologia (78%).

Wnioski

Przeprowadzone badania na grupie studentów nie wskazują na jednoznaczną zależność między wiedzą finansową a wzrostem ilości pozytywnych postaw wobec oszczędzania. Jedną z przyczyn wyjaśniających taki stan rzeczy może być zróżnicowanie wieku między badanymi, co ma miejsce szczególnie przy porównywaniu studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Grupy te posiadają różne doświadczenie dotyczące posiadanych pieniędzy, a także perspektywy ich wykorzystania (szczególnie w kontekście posiadania rodziny). Autor ma świadomość tychże niedoskonałości. Badanie stanowi jednak podstawę do dalszych prac nad zagadnieniem i jego rozszerzeniem w kontekście badanej grupy oraz ujętych zagadnień mających związek z problemem badawczym. Badanie jednak ma potencjał, aby w przyszłości przeprowadzić je ponownie uwzględniając niedoskonałości wynikłe w czasie przeprowadzania tegoż badania.

Pomimo odrzucenia wstępnie założonej hipotezy dotyczącej zależności wiedzy finansowej oraz wzrostu pozytywnych postaw wobec oszczędzania, badanie wykazało kilka ważnych wniosków: (1) studenci chętniej oszczędzają kiedy pieniądze, którymi dysponują należą do nich, (2) mężczyźni częściej podejmują się regularnego oszczędzania niż kobiety, (3) najczęstszym celem oszczędzania jest oszczędzanie na tzw. czarną godzinę, (4) studenci studiów nieekonomicznych oszczędzają chętniej niż studenci studiów ekonomicznych.

Bibliografia

- A. Barembuch, (2012). Edukacja i wiedza finansowa a zarządzanie finansami osobistymi. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne*

- Problemy Usług*, (96 Usługi w Polsce 2012: usługi publiczne-usługi komercyjne), 127–140.
- A. Kłopotcka, (2018). Skłonność gospodarstw domowych do oszczędzania a wiedza finansowa. *Bank i Kredyt*, 49(5), 461–492.
- A. Olechnowicz, (2018). Podejmowanie decyzji o oszczędzaniu długookresowym–perspektywa ekonomiczna i behawioralna. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (528), 164–172.
- A. Wołoszyn, R. Głowicka-Wołoszyn, (2015). Dochód i wykształcenie jako determinanty stopy oszczędności gospodarstw domowych w Polsce. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, (74 T. 1 Rynek kapitałowy, wycena przedsiębiorstw, inwestycje), 733–743.
- B. Frączek, (2012). Analiza czynników wpływających na oszczędzanie i inwestowanie gospodarstw domowych. *Studia Ekonomiczne” Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach*, (122).
- J. Czapieński, M. Góra, (2016). Świadomość „emerytalna” Polaków. *Raport z badania ilościowego*, Pobrano z: <http://www.efcongress.com/sites/default/files/analizy/raport.pdf> (26.04. 2017).
- K. Palimąka, (2020). Financial literacy of students-the case study of UITM in Rzeszow, Poland. *Financial Internet Quarterly, e-Finanse*, 16(3).
- M. Góra, (2016). Oszczędzanie długookresowe, czyli alokacja dochodu w cyklu życia. *Długoterminowe Oszczędzanie*, 9.
- M. Musiał, (2016). Znaczenie wiedzy finansowej w procesie zarządzania finansami osobistymi. *Finanse i prawo finansowe*, 3(1), 97–108.
- M. Szafranska, (2011). Wiedza i umiejętności finansowe młodzieży wiejskiej na przykładzie Małopolski. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 13(1).
- O. Smalej, Z. Kawczyńska-Butrym, R. Mącik, & V. Pantyley (2021). Zachowania młodych konsumentów na rynku finansowym w aspekcie oszczędzania i inwestowania pieniędzy-wyniki badania ankietowego. *e-mentor*, 4 (91), 35–42.
- P. Aniola, & Z. Golas (2012). Analiza problemów finansowych gospodarstw domowych w Polsce z zastosowaniem regresji logistycznej. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, (01 [23]).
- R. Shambare, & R. Rugimbana (2012). Financial literacy among the educated: An exploratory study of selected university students in South Africa. *Thunderbird International Business Review*, 54(4), 581–590.
- S. Smyczek (2016). Wiedza finansowa a analfabetyzm konsumencki na rynku usług finansowych. *Studia i Prace WNEiZ US*, 43, 381–390.